



Но. 2.

ЛІТО

1968.

УКРАЇНСЬКА НОВА КНИГА

ЖУРНАЛ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА БІБЛІОГРАФІЇ



ОЛЬГА КОВИЛЯНСЬКА, 1863—1942.

Д-р ВАСИЛЬ ЛУЦІВ

Нормально — 3.00

Передплатники — 2.50

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

(ЖИТТЯ І ПОДВИГИ ВЕЛИКОГО ГЕТЬМАНА)

З мапами й ілюстраціями в тексті.

Читачі привітають цей твір з правдивою радістю.

Книжка вичерпно подає дані про життя і творчість великого гетьмана, висвітлює деякі неznані факти, містить багатий ілюстративний матеріал і написана популярно та займаво. Видана на дуже доброму оксфордському папері. Дуже допоміжна організаціям і поодиноким громадянам для глибшого запізнання зо світлою постаттю нашої історії, гетьманом Мазепою як теж при влаштовуванні мазепинських імпрез і доповідей. Низка наших критиків прийняла працю д-ра Луцева дуже прихильно. Замовляйте ще нині, бо осталося напpавду небагато!

418 W. MITTANY AVE.
STATE COLLEGE, PA. 16801

ПАВЛО ТИЧИНА

Нормально — 3.00

Передплатники — 2.50

ЗОЛОТИЙ ГОМІН

ЮРІЙ ДАРАГАН

Нормально — 3.00

Передплатники — 2.00

САГАЙДАК

Wasył Luciw, Ph. D.

Нормально — 3.00

Передплатники — 2.00

В опpаві долар більше.

ANARIUS HONCHARENKO

Л. ВІВЧАРУК І Л. КАРПОВИЧ

Нормально — 1.50

Передплатники — 1.00

ПРАЦЯ УЧИТЕЛЯ

ГОРОГИЙ ЧИТАЧУ "УКРАЇНСЬКОЇ НОВОЇ КНИГИ"!

Передаю в твої руки другий номер нашого нового журналу. Це ще спроба шукать і буду задоволений, якщо пощастить видати журнал так як це намічено. Перш за все хочеться, щоб це був орган Товариства Українських Бібліотекарів. Іншими словами – простягаю руки до співпраці, а навіть згідний всеціло передати під інше керівництво, уступаючи з посту Відвічального Редактора а якщо треба то й Видавця. –Моєю метою було закінчувати в діаспорі журнал бібліотекознавства та бібліографії, що повинен був друкуватися щонайменше десять літ тому. Так як це завдання виконане я згідний передати справу в інші, мабуть кращі руки. Якщо ж я, своєю скромною особою, а радше невсипущою працею можу бути корисним – я готов працювати.

Другим, найважливішим завданням цього періодика – інформувати світ – про наші культурні надбання в діаспорі та на Україні під більшовицькою владою. Фахові рецензії мали б служити дороговказом для письменника-початківця, познайомили читача зі змістом та мистецькою вартістю твору як теж звітуватимуть про наші культурні надбання зацікавленим в купні української книжки чи періодики.

Для фахівців і дослідників історії книгознавства та бібліографії, наш журнал служитиме повсякчасним порадиником і авторитетним джерелом.

Крім журналів передруковуємо і друкуємо нові книжки. Розбудова нашого видавництва та якість і ріст журналу залежні виключно від передплат та продажі книжок.

На закінчення запрохуємо всіх зацікавлених до співпраці. Видавництва та авторів прохаємо вислати свої видання для оглядів та рецензій, поміщуйте платні оголошення, а працівників пера прохаємо приготувати нам статті.

За зворотню поміч та пораду вже наперед складаємо щиро подяку!

Д-р Василь Орест Луців, Видавець

ЛЮДИНА І КНИЖКА

Звичайно, захвалювати людині вартість і значення книжки, тобто духову користь і насолоду з книжок, мало доцільне, бо відношення людини до книжки є в першій мірі чуттєве: воно становить те, що називаємо культурним навиком, культурною потребою. Бо навіть коли людина має буцімто чисто інтелектуальний інтерес у книжці, то, остаточно, він впливає, як з праджерела, з чуттєвих мотивів, чуттєвих побуджень: або втискає нам книжку в руки жадою знання, наукова цікавість, або амбіція досягнути вищий щабель знання і вирізнитися понад оточення, або живчик шукати успішних доріг і середників до матеріальних досягнень — інакше життєвого поведіння, або нарешті потреба знаходити в книжці розраду, потіху, забуття, насолоду і приємність. Повірмо Цицеронові, що "кімната без книжки схожа на тіло без душі". Часом, у високо інтелектуалізованих і палких народів така культурна потреба стає масовою психозою, і цим пояснюється виїмкове поведіння деяких книжок, т. зв. бестселерів, які є прямо розхапувані і миттю щезають з книгарських полиць. Вартість таких книжок, звичайно не остає в ніяком, відношенні до їх поведіння нпр. вартість творів французької літературної нетлі, Саган, або російського пошукувача щастя, Набокова ("Політа"). Ці останні розбурхують найнижчі інстинкти людські, спалахають мов фajerwerk, мов злудна веселка вогнеємним букетом і погасають на віки. Книжки, котрих вартість міститься головню в духовому багатстві і красі, є довговічні, часом віковічні, заінтересування ними людського духа є неміннаєме. До таких належать нпр. книги релігійного змісту, котрі охоплюють цілі релігійні й етичні системи, як св. Письмо, Коран, Записи вчень Будди, Лаотсе, Конфуція, — і обіймають тривкі правди життя, — дальше книжки, що гармонійно поєднують духові вартості з красою форми і вислову, як твори Платона, Есхила, Софокла, Вергілія, Овідія, Данта, Шекспіра, Гетого, Шіллера, Мольєра, Шевченка, Лесі Українки, Гоголя, Коцюбинського: це архитвори світового мистецтва.

Нація, котра змагає до національно-духового відродження, не може ані понехати, ані навіть тільки занедбати такого важливого сектора проявів національної культури, як літературна творчість та її модерні популяризаторські засоби з книжкою на чолі.

Деякі дикі племена приписують книжці демонічні сили, здібні творити діла, які очеркуємо поняттям чуда. Старогерманським рунам також приписувано чудодійність, зокрема бог Один (Водан) мав ім завдячувати свою чудотворну могутність. Поміняючи таку із забобону виникаючу віру, слід тільки ствердити, що помилковість того вірування лежить на ділі в площині: коли дикуни відносять цю чудесність до матеріального світа, тобто приписують книжці спроможність ухилити діяння й успішність незмінних природничих законів, насправді це наймовірне сповняється у психічно-духовому світі. Книжка має магічну силу викликати в людині думки і почуван-

ня, наміри і рішення волі, інакше, людина переживає зміст книжки у складному психічному процесі.

Також класична старовина, далекий орієнт належно оцінювали культурне значення і вартість книжки, дарма, що у непечатаній формі.

Вплив книжки може бути справді неймовірний: вона здібна не тільки страсти нутром одиниці і вплинути на хід її долі, але, не менше, зреволюціонізувати маси і начеркнути хід історії. Візьмімо до уваги твір Коперника "De revolutionibus orbium coelestium", котрий не тільки спричинив переворот в астрономії, але рівнож розвіяв гордий, егоцентричний погляд людини про осереднє становище землі (і чоловіка) та скинув її до ролі трабанта сонця, яких є незлічима скількість.

Твори Жана Жака Русо та уїдливо-сатиричні твори Вольтера майже сколихнули світло у своїх долекосяглих впливах, підготувивши ідейно маси французькі до революції.

Твори св. Томи з Аквіну, Томи Кемпійського ("Наслідкування Христа"), або "Золота легенда" Якова Фораджіне та благочестиві оповідання з житій Святих, сформуvalи середньовічний аскетичний ідеал людини і спонукали її шукати саодиного мирного прибіжища, містичного щастя у сполуці з Богом, коли земля здавалася невиносимим пеклом з безперервною солдатською, пльондруванням, згарищами міст і сіл, темнотою, забобоном, чарами, кострами живими горючих чарівниць, чумою й іншими пошестями, фанатичною і нетерпимою релігійністю, в якій не мов би зазмер основний первень релігії "любн ближнього свого!"

Навряд, чи без впливу творів Шевченка назріли б до здійснення національний зрив і державно-творчі акти українського народу по першій світовій війні (і під час неї), такого просто пророчо-релігійного, емоціонально-насиленого впливу на українську духовість не виявляє творчість ніякого іншого українського письменника.

Такі приміри часом необмеженого впливу книжок можна би продовжувати в нескінченість.

Скільки людям стала книжка зворотним пунктом життя, розкрила очі на існування навіть не передчутих царин духа і спрямувала на цей якраз благовісний шлях, котрий для неї ані каменний, ані при найбільших зусиллях мозолистий, ускладнений, бо він їй прямо саодинокий, любий: "до любой праці встаємо ранше", впевнює приповідка. Часто плывемо проти течії, тільки один напрямок, звичайно, несе нас на могутніх хвилях власної природи, виутрішньої одарености, таланту. На цьому шляху щастя немов заворожене: воно мовчаливо, хоч промовисто промовляє з кожної дрібнички, кожним камінчиком витиснена краплина крови — це рубін, кожним зусиллям добута краплина поту — це сціпеніла перла. Все це чарівні жемчуги непроминаючих вартостей духа. Данило Дефое був жовняром, книговодом, комерсантом та багато іншим, заки не написав свого безсмертного "Робінзона Крузо", цю в романтичній і захоплюючій формі, психологічно ударяюче вірно начеркнену найкоротшу еволюцію людської цивілізації і культури. Отже безліч разів напугила книжка людину на правильний шлях, створюючи часом посередньо архитвори.

Позатим вона поглиблює людину, розкриває перед нею нові ідеї, нові обрії, витончує її почування, ублагороднює змісл смаку, загострює чутість етичної свідомости, зосередженої в людській совісті і зміцнює невидимі нитки національної приналежности. Вона прямо підмуровує людське щастя,

котре, як слушно твердить Метерлінк, відділює від нещастя тільки тонка перегородка свідомості: дикун утотожнить його з алкоголем, тютюном, затросними стрілами і ще декількома цацками, модерна людина кількома відмінами улоєння змислів та способами заспокоєння егоцентризму і знеможливого владолюбства, містим мудрець мовчально візьме за нього кілька непозірних предметів, які тільки в його душі зажегнуть таємничу ватру, що також інших осяє, а котрі звичайна людина покладе радше на терезку нещастя. Не до уявлення, який жадливий був би стан культури, низький рівень цивілізації без винаходу друкованого слова! Це не менше епохальна подія від мітичного викрадення вогню Прометеем.

Очевидно, не про всі книжки можемо похвально висловитися, про багато т. зв. продукції книжкової можна запитатися словами Сатир римського Люцилія: "Quis leget haec?", "хто читатиме це (диво)? Це зокрема відноситься до майже цілої радянської літератури останніх часів, у якій "зверху щось, всередині порожньо". Коли ми жадаємо від красного письменства, щоби воно нас зворушувало, то тут не знаходимо нічого, щоби нас "хапало" за серце, ніякий резонанс, ніякий емоціональний суголос не ворухиться в нашої чуттєвості: замерла країна, якій навіть бракує чару незримого, неповорухного спокою смерті, подів вартости і непримиренности до дороговісних і необхідних для європейця ідейних надбань, на яких спочила величава будівля християнсько-європейської культури, національна по формі і по змісту, з загальнолюдським засягом.

У крилатих словах Шевченка: "Наша пісня, наша дума не вмере, не загине" — слід розуміти всі формальні виразники літературно-художньої творчости. Але замало того! Вони не тільки не сміють загинути, але повинні тут, на еміграції, на просторах фізичної і духовної свободи обильно розцвісти якісно тяжким, вагітним розмаєм, котрий би, мов заземські пахощі, промінював етично-національну силу, будив духа спросоння словами національного Апокаліпсису, напростовував пригнені хребти душевно знеможеного українського скитальця, напоюючи його спрагненого духа небесною росою, розсіваючи чар і солодощі українського плеканого слова.

Щоби українська еміграційна література могла розцвісти, мусять виконати своє завдання обі сторони літературного процесу творення і відтворення: продуцент і консумент, творець і читач.

Відносно творця, Джонсон висловляється, що він не дуже бажає собі завдаватися з письменником, котрий більше написав, чим прочитав, у чому він недалеко правди, наскільки письменство, як кожне інше мистецтво, це органічна сполука таланту, одідичених здібностей, чогось іманентного — з переважуючою частиною набутого наполегливою підготовкою знання, т. зв. письменницької техніки, начитаности, витонченого естетичного смаку, майстерного володіння формою, словом. З достовірного джерела, бо з уст такого генія, як Едізон, маємо твердження, що "геній, це один відсоток таланту, а дев'яносто відсотків поту".

Пригляньмося письменницькій техніці великих літераторів. Гете був неструджений, носився з записником, з яким навіть вночі не розпрощався, і все скрупулятно записував: він "ловив", прямо "полював" на характеристичні ідеї, помисли, зокрема до свого глибоко-людського Фавста, які не раз нагло, мов комет, появлялися в його уяві, і він не лінувався навіть уночі потрудитися і записати для нього цікаве і несподіване. Він також муравлино збирав досадні звороти, красномовні вислови, влучні слова, котрі не тільки

точно висказували його думку, але ще відповідно закрашували її емоційно. Адже синонімічність слів у великій мірі базується, поза змістовою насиченістю і стильовими особливостями, на чуттєвих відмінностях і насиченню, градації емоціонального елементу.

Захований записник Коцюбинського вказує, що він заппадливо зафіксував усе, що для нього мовно і психологічно було характерне, що він таким способом велику вагу клав на вибагливість, витонченість і пластичність мовної шати, котрі-то якості є зокрема важливі для літературної мани імпресіонізму (нпр. його "акварель" "На камені"), залюбки передаючи фрагменти людського життя з його етеричними проминаючими настроями і тонким співзвучним взаємовідношенням до природи.

Безпосередньо є мені відомо, що Богдан Антонич, поза офіційними студіями славістики в літературній групі, багато часу і праці присвячував мовним розшукам, зокрема плекаючи духовий зв'язок з коренем материка на Придніпрянщині, поквапно збирав і частинно трансформував удачно в неологізмах податливий мовний матеріал, із чого не раз виникала гегемонія форми над змістом.

А який вибагливий естет, який не вузькозаскорузлий ерудит був французький прозаїк Бальзак, котрий мову "шліфував", вічно виправляв і все й усе повертав до написаного так, що друкарські складачі неохоче і тільки в обмеженому розмірі приймали його рукописи денно до друку через поплутаність і непрозорість численних відсилачів, завваг і справлень. Або котрий до деяких романів проводив окремі солідні фахові студії, не маючи самі по собі ніякого відношення до літератури. З цього видно, якої педантичної підготовки мовно-стилістичної, якого духового поглиблення, поширення ідейного діапазону і запліднення творчої уяви, або інакше якого величезного вкладу праці вимагає письменницька праця. Тут можна би різнож примінити твердження Горація з "Сатир", що "nil sine magno vita labore dedit mortalibus" (життя не дало смертельникам нічого без великого туду). Незрозуміло, звідкіля витворився погляд, що літературна творчість не потребує ніякої підготовки, що кожний профан може просто вхопити за перо й у приступі "натхнення" — писати.

Помічення з життя письменників, їх власні свідчення вказують якраз на протилежне. Ми мусимо зірвати з абсурдальним дилетантизмом, якому не потураємо навіть у ремеслі, якщо літературно-творчі зусилля мають заховати європейський рівень і стати тривалим вкладом літературної спадщини. Це тимбільше актуальне і пекуче, що, як уже давно сказано було "нігіль нові суб соле", людський дх нічого нового або тільки малоощо нового вигадає. Нові мистецькі вартості він творить тільки через нові комбінації старих елементів, через перевершення старих форм або ментально-ідеологічне нагнення творів до духа часу. Цю саму тенденцію шукання нових засобів і форм вислову помічаємо не тільки в літературі, але також у музиці, архітектурі, живописі. Капризна модерна людина ставить високі формальні вимоги до мистецтва. Воно не сміє її нудити, а то вона його неохоче відсуне. З коначності воно мусить до неї приміинити навіть у такій царині, як релігійна музика, допускаючи останньо до внутрішнього церковного церемоніялу, до літургійного уладу форми джезу, щоби тільки знайти дорогу до побожних сердець. Можна собі уявити, як тяжко є мистцям створити таку синтезу вартісного змісту, старих неминючих правд, у новій принадній для втомленої духово і знудженої людини—шаті й інтересантих варіантах.

Такого чуда може довершити тільки багата духовна інвенція в сполучі з високою технічною майстерністю. Ми мусимо тримати крок з поступом часу, бо інакше наші нападки охотніше візьмуться за чужомовні твори, а це можемо досягнути тільки через солідну і безперервну працю над собою. Отже до наших літераторів було би побажання, щоби вони подавали читачам добірну форму, насичену у змісті, в мистецькій органічній єдності сполучену духову страву, щоби наша людина розсмакувалася в ній і стала її жадною, витворила інакше навик, потребу, схильність, як їх нерідко має до нікотини, алкоголю чи, рідше, опію. Також книжна продукція спирається на загальних економічних регуляторів попиту і подачі, і приміняється до розміру консумції або запотребування.

Духові вартості не дасться взагалі перенести у чергу порядкових чисел і виміряти їх адекват циферно означеною величиною: вони прямо є неоцінені, неоплатні. Промовисто, й як великодушно! — це висказали св. Кирило і Методій, котрі відмовилися прийняти жертвоване їм моравським князем Ростиславом золото і срібло, як винагороду за їх велетенську, жертвенну культурну і місійну працю протягом трьох років, за введення на Моравії вигаданої св. Кирилом азбуки - кирилиці (вони прийняли натомість невеличких, яким зараз повернули волю). Та мимо цього професійний письменник мусить бути відповідно оплачуваний з розпродажі книжок чи іншого друкованого слова, щоби не тільки міг заспокоїти примітивні потреби шлунка чи взагалі тіла, але також покрити витрати на конечну духову розвою і середники самоосвіти, яка триває дослівно до гробу. Його гонорар є отже залежний від розпродажі книжок у відповідному накладі або від ступеня читальництва власної суспільности. Я є певен, що наші професійні письменники ледве чи можуть заспокоїти ці перші потреби, нижчого порядку і беруться з конечности за другу роботу і тимто розпорозшуються, замість концентруватися. Щойно повного розвитку особовости і вроджених здібностей письменника, необхідних для плодovitості, видатної його творчости, можна сподіватися тоді, коли йому створиться відповідні умовини праці, котра б тоді стала виключним, або принаймні основним, головним полем його діяльности. За римською засадою "до үт дес", можна тоді від нього домагатися щонайменше непересічности, як не добірности чи досконалости. Письменниками будуть ставати тільки ті, що мають у собі завдаток до цього, що є Богом покликани творити по формі і змісту духові цінності і зворушувати ними людську душу, промовляючи до зацеплених у ній ідеалів краси й етичних почувань. Щойно тоді можна би також леліяти побожне бажання, щоби перестали над нею знущатися ті "писаки", про яких твердить один публіцист, що вони схожі на цього шевця, що-то, відколи помістив у льокальній газетці одну риму, покинув копито, котрим знаменито володів, для пера, яке кепсько тримав у пальцях.

У зв'язку з вартістю книжки насувається дилема вибору прийомів літературної творчости: "мистецтво для мистецтва", чиста штука чи тенденційність? Гете каже у своїх "Мандрівних роках", що мистецтво і природа не є тотожні, мистецтво саме тому так називається, бо воно не є натурою". Остаточною метою штуки не є отже механічне відтворювання природи, бо в такому разі, як це підчеркує Іполіт Тен у "Філософії мистецтва", найвищим мистецтвом була би фотографія або стенограм судової розправи м. ін., бо вони найвірніше, невеличиче відтворюють дійсність. На це дає відповідь Гете на іншому місці згаданих "Мандрівних років". "Найвищим завданням

кожного мистецтва є творити через (зовнішній) позір ілюзію вищої дійсності". Безперечно, суть цієї думки лежить у словах "вища дійсність".

Художня творчість є спонтанним актом духовним, бо вона випливає з цієї рушійної сили, яку називаємо натхненням, інвенцією, і настільки вона здійснює веління цього первісного почуття і реалізує чисте мистецтво. Немає мистецтво висказується та орудує логічно-інтелектуальними засобами, які їм може довільно вибирати наприклад через підбір відповідних тем, підшукування різних конфліктів ідей та їх розв'язки стосовно прийнятої тенденції, оживлення характерологічно різних типів. Всі ці засоби письменник може підпорядковувати проведенню якоїсь основної тенденції. Вона може бути національного, релігійного, суспільного, етичного чи іншого характеру. Погляди на цю kwestію є розбіжні. На мій погляд, художня творчість бездержавної нації, зокрема творчість еміграційна, мусить бути більше тенденційна, мусить більше відірватися від чисто абстрактного художнього первня. З опортуністичних причин вона мусить, побіч зовсім загального завдання приносити розвагу, розраду — також сповняти деяку місію, ідейне посланництво, перебрати деякі функції, які нормально сповняє власна держава або навіть нація на етнографічній території через свої культурні установи і підприємства. Вона мусить стати частиною сурогатом, заміником цього безперервного, автоматичного промінювання національної атмосфери, яке виходить з безпосереднього зіткнення з національними пам'ятниками, типічними краєвидами, безнастанним звуком рідної мови, всіма провами фольклору, з масового інтелектуально-чуттєвого спілкування людей, зв'язаних спільними ідеалами і життєвими національно-суспільними інтересами, та з багато інших, може невисловних моментів.

Літературна творчість мусить покинути становище, що для неї немає національних, етичних і інших законів, тільки-но найвищим мірилом є сама штука, хай би навіть розперізна, морально неохайна, національно байдужа. Навряд, чи оптологічно взагалі є можливе мистецтво, котре не розв'язувало би відвічних проблемів, людських конфліктів, не добувало наверх неминиме і не скріпляло вартісне, не робило людину кращою, сильнішою, надійнішою?

Звідкіля походить, що деякі книжки віддалаємо зі зворушенням, з добрими порухами душі, до котрих усе повертаємо, як до свіжого джерела, збірника безконечної духовної енергії? Чому Шевченко нам не остогидне, Гете, Шіллер або Шекспір не стануть тривіальними, а Мольєр блазнівувати? В них усіх крізь шкваралущу слів, крізь більше або менше красиву шату форм, ядніє величаве, незрушимо плесо світа ідей, незмінних аксіомів і правд, котрі у фіналі твору доходять до подібного голосу, або порушені, повисають мечем Дамокла над людською долею і самотинно збаблюють людину можливості щастя: ця можливість існує тільки в гармонії з етичними законами.

Чому "Моїсей" Франка відіпхнений товпою, все остане для нас невідгукним духовним провідником, самотньою могутньою скелею, об котру розбурскуються хвилі розбурханого моря, і чому на ньому зосередиться наша симпатія, а погорда дітине таких Авіронів і Датанів? Чому Мавка в "Лісовій пісні" Лесі Українки похитить нас у духову неволю й утвердить у переконанні, що понад доторнальним світом, в якому даремно шукав Лукаш свого щастя, є ще другий, ідеальний, у якому тільки можемо знайти

казку нашого щастя, хоч би навіть інколи розвіяв його холодний подув дійсності?

В "Демокриті" замічує Вебер, "що книжка, яка не є варта бути двічі читаною, не є також варта, щоби її раз прочитати".

Читач мимовільно стає духовним суддею одної партії і виносить присуд над героями твору, часом навіть касує вирок автора, котрий сповнив якусь непослідовність в обличчі етичних законів. Все, що овіяне подихом вічного і неминаемого, захоує тривку вартість.

Для нас була б отже правильною вказівкою якась вартісна тенденція, котра б сповняла важливу культурну місію і національне післанництво у переломовій і вирішній добі для нації. В нас не повинно бути місця для авторів, що-то граються словами, мов м'ячиком, а, по суті, не мають що сказати читачеві.

Так розуміла своє високе післанництво не тільки звістунів краси, але будителів національного духа і носіїв патріотичної ідеї, ціла плеяда прекрасних поетів і прозаїків останньої доби, котрі своє місяністичне розуміння штуки, як Микола Купіш, Грицько Чупринка, Фальківський, Косинка й ін. згинули з большевицької руки, як апостати комунізму. Національна тенденція зовсім не перешкоджала їм створити непроминаючої вартости твори письменства.

Коли ж однак ставимо так високі формальні і суттєві вимоги до автора, то, не менше, мусимо також звернутися з імперативними домаганнями до читальника. Бо тут, у цьому пункті, знаходимося на лінії блудного кола. Літературна творчість, як кожна інша художня творчість, хоча є продуктом особовости, то через органічну пов'язаність людини зі суспільністю є у дальших наслідках також витвором цієї суспільности. Вона є залежна від сприяючої духової атмосфери, від її морального і матеріального попєртя. Наоборот, стан письменства, його високий мистецький та ідеальний рівень, впливає корисно на читальництво, на цю отружуючу його атмосферу, витворює літературну потребу, замилювання до книжок, залюбленість у них або т. зв. культурний навик.

Щоби наша література буйно розцвіла, треба, щоби наша суспільність стала читальницькою, щоби вона самочинно віддавала високий відсоток національних прибутків на закупню книжок, щоби вона живо цікавилася нашою літературою, пристрасно її любила та їй кожну вільну хвилину присвячувала так гаряче, як вона це робить при здобуванні і громадженні матеріальних дібр, немов би готовилася вічно жити. Дальше необхідно, щоби молодь уже змалку зростала в цій атмосфері любови і пієтизму до нашої книжки. В такій атмосфері виростатимуть також великі письменницькі таланти. В неблаганому і впертому наступі, терпеливо слід ці кличі повсякденно поширювати. Прочитав газету, книжку, пішли їх напереміну знайомим і приятелям, про котрих знаєш, що вони нечитальники. Маєш до цього спромогу, купи два чи більше часописів або книжок і зроби це саме. Заходь у бесіду на тему книжок, влаштовуй реферати і з'ясовуй вартість і значення книжки. Не дивуйся цим дрібницям, але велика справа складається з дрібниць. Розумна й охоча людина знайде сотні способів, щоби промостити українській книжці шлях до українських сердець. Безумовно замало робиться також на пункті реклами і пропаганди книжок. Нам треба вчитися їх від інших націй, влаштувати навіть часом тиждень чи місяць "де-

шевої книжки", щоб розпродати старі запаси книжок, як це стало роблять нпр. німецькі книгарні.

А тоді не забagliaє соромом наше обличчя, коли ми надаремно при- ставали перед кожною книгарнею, щоби, як ту дивовижну старо-египетську птицю Фенікса, побачити за виставовою шибкою українське слово поміж справді сотнями мадярських, словацьких, чеських і ін. книжок. Де ж мину- ли непероротно ті часи, коли наш бідний студент "таслав" під пахвою кни- гу, за котру посв'ятив свою менше чим скромненьку денну поживу! Це був справді духовий аристократ! Нині стали ми, емігранти, матеріально дуже часто індійськими набобами, духово — паріями!

Коли ізраїльський народ станув безрадно над Червоним морем, яке за- ступило йому дальшу дорогу, Бог відповів Мойсесві: "Не звертайся до Ме- не, а промов до ізраїльтян, хай ідуть вперед!

І море розступилося...

ГалицькоВолинський

ЦІНА ЗА ДВІ ЧАСТИНИ:

НОРМАЛЬНА— 6 ДОЛ.

ПЕРЕДПЛАТНИКИ— 5 ДОЛ.



Листопис

Нова Американська Католицька Енциклопедія

Кожний раз, коли на книжковому ринку появляється мова чужомовна публікація, зокрема така, що в ній належить сподіватися деяких даних про Україну, українського читача огортає певного роду побоювання над тим, в якому світлі нас там представляють. Бо, звичайно, буває так, що чужинські автори, заторкуючи наші справи, свідомо або не свідомо представляють їх у зовсім викривленому світлі або просто так, як їх трактують московські, польські ітп. публікації. І лиш відносно рідко натрапляємо на книжкові появи, в яких проблеми українознавства є зясовані об'єктивно, правдиво.

Сюди належить зачислити „Нову Католицьку Енциклопедію“, що появилася в цьому році в 14 томах (плюс індекс). Про об'єктивний підхід редакторів енциклопедії до різних проблем свідчить факт, що їхню розробку вони віддали людям, так би мовити, „з першої руки“, людям з сувереним знанням справи, в нашому випадку, відповідним представникам українського духовенства згл. українським вченим.

Досить докладно є представлена тут історія української громади в США і Канаді (Митр. Кир Амвросій Сенишин). Про україн-

ський обряд пише о. Мелетій Войнар, ЧСВВ, якого перу належить також інформація про Василіян візантійського обряду і Сестер Служебниць. Маємо в „Новій Католицькій Енциклопедії“ також статті про деякі українські архієпархії згл. єпархії: про архієпархію у Філадельфії і єпархію в Шикаго (о. Ісидор Сохоцький) і про архієпархію в Вінніпегу (Митр. Кир Максим Германюк). До історії нашої Церкви слід зачислити біографічну інформацію про Слугу Божого Митрополита Кир Андрея Шептицького, написану професором теології Академії Альфонсіана в Римі і Католицького Університету Америки у Вашингтоні, Редемптористом о. Ф. К. Мирфі. Доволі вичерпно є представлена в цій енциклопедії українська література. Побіч загальної статті на цю тему (Гр. Лужницький і Леонід Рудницький), знаходимо тут окремі дані про: І. Франка, Б. Лепкого, М. Коцюбинського, В. Стефаника і Лесю Українку (всі пера В. Луціва), П. Куліша, Г. Квітку-Осмоляненка і В. Винниченка (пера Гр. Лужницького), Івана Вишневського (о. В. Маланчук), Мелетія Смотрицького (Г. П. Пріч, професор історії в Джам. Керрол Університеті, Клів-

ленд), І. Котляревського, О. Кобилянську і М. Шашкевича (Осип Дачкевич) і про О. Кандибу-Олеса (М. Й. Нагурний). Стаття про Петра Могила належить Ісусовцеві о. П. Мее. — З інших українських авторів, що співпрацювали в „Новій Католицькій Енциклопедії“, слід назвати: В. Ленцика (про Антонія-Алексея Павловича Храповицького), З. Храпового (про „Егер“), Л. Добрянського (про „Комуністичну економічну систему“), Юрія Луцького (про „Російську літературу 1917 і опісля“) і О. Зуєвського (про Гоголя, Леськова, Мережковського і Розанова).

Всі вищенаведені статті подано тисли, а при цьому вичерпні інформації про порушені ними проблеми, і в цьому незаявчана заслуга авторів, українських духовників і вчених, що покладене на них завдання виконали наскрізь совісно. Використовувана поодинокими авторами статей література здебільшого українська, за винятком хіба книжки К. А. Мендінга про І. Франка або декількох чужомовних праць, наведених в статтях о. М. Войнара і чужинських авторів. Нічого злого в цьому не-

має, що поміщена під статтями література україномовна. А проте, в такій публікації як обговорювана енциклопедія кожному уважному користувачеві **падає в очі** факт відсутності іншомовних матеріалів про питання українознавства. А ця обставина дуже важлива для нас. Бо присутність матеріалів на різних мовах не тільки що причинилася б до підвищення авторитетності подаваних інформацій, але й, з другого боку, допомогла б затворкненню українським проблемам проломоти лід байдужності до них чужинців: проникнути в круг їхнього зацікавлення. І тому нам слід присвятити багато більше уваги публікуванню українознавчих праць заживішими світовими мовами, зокрема англійською, французькою і німецькою.

Як резюме, можна сміливо сказати, що „Нова Католицька Енциклопедія“ являється надзвичайно корисною публікацією, особливо для нас. Вона не тільки, що подає неспальшовані інформації про порушені проблеми українознавства, але також звільняє нас від обов'язку спростовування невірних даних перед упередженим до нас чужинськими авторами, видавцями, редакторами тощо.

СЛОВО НА СТОРОЖІ WORD ON GUARD - LA PAROLE EN GARDE

ОРГАН ТОВАРИСТВА ПЛЕКАННЯ РІДНОЇ МОВИ

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: ЯР. РУДИНЬКИЙ

WINNIPEG, MAN., CANADA

P. O. BOX 3597, STA. B.

Не прогавім нагоди!

Відомо, яке велике значення має для дослідника української проблематики список українських бібліотек, архівів та українських бібліотечних та архівних колекцій. На жаль у нас такого списку, ані нашого, ані в американських довідниках немає. Нп. в недавно опублікованому видавництвом

Немає жодної згадки про українські колекції також у списку слов'янських колекцій того ж довідника.

Тепер слов'янська секція при Американській Бібліотечній Асоціації приготувала довідник слов'янських колекцій. І знову ми ту на годі — не через затії ворожих нам чинників, — а через наше таке недбальство, можемо прогавити.

Щоб на майбутнє запобігти такому стану і щоб і самим знати і другим показати, що маємо, Головна Управа Товариства Українських Бібліотекарів Америки проголошує *реєстрацію українських бібліотек, архівів та українських бібліотечних колекцій в бібліотеках та архівах ЗСА та Канади*. Нас цікавлять бібліотеки та колекції без огляду на їх величину, тип, призначення і чи (збірки) вони є вилучені в особні одиниці чи розкинені в бібліотеці за предметами.

Для успішного і якнайшорішого переведення реєстрації Головна Управа ТУБА звертається до українських чинних, громадян, які мають якінебудь інформації про українські бібліотеки, архіви та українські бібліотечні чи архівні колекції на терені ЗСА та Канади, допомогти нам у цій важкій справі.

Просимо писати на адресу:

Association of Ukrainian Librarians in America,
2453 W Chicago Ave,
Chicago, Ill, 60622

такі інформації:

- 1) Назва бібліотеки та її докладна адреса.
- 2) Означення чи то українська бібліотека (архів) чи українська колекція в американській (канадській) бібліотеці (архіві).
- 3) По змозі прізвище особи відповідальної за колекцію.
- 4) Приблизну кількість томів чи архівних одиниць.
- 5) Що входить в склад колекції (тип матеріалів).
- 6) Чи колекція скаталогована.
- 7) На яких умовах можна користуватися нею.
- 8) Завваги.

За Головну Управу Товариства Українських Бібліотекарів Америки:

Д-р Роман Верес — голова
М-р Еміль Басюк — секр.

Д-р Іларіон Свенціцький

Оздоба західньо-українських рукописів

(Пороблено деякі необхідні для статті зміни чи пропущення)

Давня книга України, за нечисленними виїмками, позістає з огляду на історію українського мистецтва дійсно нерозгаданою книгою під семи печатами. А між тим вона є неменше вимовною скарбницею величного мистецького багатства, як усім легко доступна — хоча більшості мало зрозуміла — краса давньої ікони та старенької церкви. Недоступною ж оставала вона по природі зовнішньої рами неділимих листків і часті книги, з яких годі було показати її у повній різноманітності для порівняльного огляду без затрати зв'язку змісту книги, тобто без розбиття одностільної книги на ряд окремих листків.

На недоступність цієї краси ширшим колам освіченої суспільности, отже не спеціалістів по історії мистецтва, впливала і певного рода боязкість заглядати до запорошених "нечитких" рукописів і уривків із незрозумілим змістом церковної богослужби на старослов'янській мові. Через це і пропадає давня книга.

Все ж таки в деяких осередках збирання цих пам'яток, а саме в музеях Ставропігії, Народнього Дому, А. Петрушевича, Т-ва ім. Шевченка, Капітульної Бібліотеки в Перемишлі, монастирських бібліотеках в Лаврові, Львові, Жовкві і Крехові та в Національному Музею у Львові — збережено таку силу цього багатства краси, залишеного нам нашими давніми предками в книзі, що вони послужать цілій низці учених дослідників і спеціалістів по історії мистецтва і бібліотекознавства. Зрозуміло, що від 1920-их років, коли то автор цієї праці писав оці рядки, зайшло багато змін і нам невідомо де оті багатства рукописних книг Галицької влоости, зберігаються у наші дні.

Кожна древня книга — своєю оправою, якістю матеріалу — папером і чорнилом, та будовію записаних сторінок, є великою цінністю давньої культури.

Кожна старосвіцька рукопись, плід праці однієї людини і вияв настрою, і хисту в почерку, природній смак і внутрішня рівновага в обрисах письма — загалі, заголовних рядків і початкових букв, та в будові рядків і записаних сторінок у порівнянні з цілим листком — заслуговують на дуже бачну увагу дослідника.

Якщо в цій книзі — крім мови і змісту написаного — буде ще розсипаний мистецький первісток у виді: заставок перед важними частинами книги, складна в'язь у заголовках, гарні початкові букви, обрамування на полях — бордюри, красивих кінцівок на кінці глав, згідно дібраних красок у розмальовуваннях, та величавої гармонії глибокої черні рядків із живою кинуварию написів, переносів, кустодій на полях і знаків переписування, а все те тут чи там оздоблене золотом — то давня книга стає найціннішим свідцтвом невідомого мистецького життя.

Писці книг, може не завжди свідомо, ставились до своєї праці з великою пошаною. Вони з досвіду знали, що "чрез преділ книгам, к немуже хоште бесідує" (Зборник Святослава, 1073 р.) людина одного місця й часу до всього світа в різні доби життя людства. Перед ними було чимало книг на дуже сильнім шкірянім матеріалі-пергаміні, з яких вони списували на паперових листах нові книги для дальшого поширення. Тому то книга XV ст., коли то став переважати папір — дешевший за пергамент хартії, завжди була переписувана на густому, добре вигладженому і лискучому грубому папері.

Добрий писець умів вибрати належний папір, та підібрати для записаних четверток гідного переплетника-книгов'язя, якщо ним він сам не був. Звичайно книгописці і майстри-переплетники були священнического роду або іншими працівниками при церкві, тобто представниками більш освіченої верстви, чи таки селянами або міщанами, що в церковній школі навчилися грамоти, та доучились в якомусь монастирі чи як термінатори в сільсько-го бакалавра. Коротко сказавши, книгописці і книгов'язи походили з люду, тож перш усього проявляли нахил вложити в свою працю духові надбання народу.

Щоб написати книгу, писці мусіли числитись із матеріалом і часом. Матеріал зберігано в цей спосіб, що його належно розлініювано рильцем і писано рівними рядками та дуже уважно, гусячим пером і чорнилом власної роботи, часто випробовуючи чи пише добре і чітко. Щоб скоротити робочий час, уживано традиційних скорочень внутрі слів, зазначаючи їх титлами, зв'язуючи деякі букви в один знак — лігатуру, або творячи містерні в'язі в заголовках, та не розділюючи слів, що значно скорочувало як працю так і кошт матеріалу — папір і чорнило. Півустанове це звичайне письмо уживане для богослужбних книг. В ньому кожна буква вміщалася в прямокутнику на вузькій основі. Кращі та важніші книги писано великим півустановом, котрий було значно легше читати. Записи власника і походження рукописі, звичайно, вписувано в'язаною скорописю, що дозволяла вписувати ціле слово без підношення пера від паперу. Цей спосіб писання впливав на рукописи кінця XVI в., де часто стрічаються тонкі легкі обриси частин букв під лінією або над рядком. Ці дальші намагання скорописного півустанову стали доволі гарним, веселим для ока почерком із завитками, хвостиками і сміливими гачкуватими почерками, котрі так оживляли сторінки рукописів XVII і початку XVIII ст., наче образки. Кінцеві сторінки рукопису вже здавен-давна дають книгописцям нагоду для деяких образкових форм у розміщенні рядків, у виді трикутника з вершком униз, рівнораменного вузшого внизу трапеца, прямокутних східців — наче основи якогось пам'ятника, видовжених чаш на вино, чарок, хрестів а навіть кол і еліпс. Із усіма цими формами постійно стрічаємось в рукописах.

І так, давні рукописи Галицької України виявляють традиційну ритмічність обрисів поодиноких букв із правильними прямовісними рисами, поземними, нахиленими, коловими і овальними. — в дуже дбалих і гарних почерках, та прискорене темпо почерків в ломаних лініях і в деякі різновидності поодиноких букв у скорописному півустанові дешевіших ринкових книг. В деяких випадках, навіть у дрізніших рукописах XVIII ст., стрічаємось із уставним письмом, в якому кожна буква вміщається в квадрат чи прямокутник, що лежить на довшому боці.

Надстрічкові знаки — традиційні, а знаки перепинання — точка на стрічці або на симетричній рядка, та комбінація точок — середник, три точки рядом, три точки одна по одній, одна точка на верху а дві внизу (у виді трикутника), дві рівномірно поставлені точки одна над одною і дві по середині (у виді хреста) тощо.

Переходячи до прикрас галицьких рукописів треба відмітити, що основою кожної рукописі XVI в. була двояка краса: письма — чорна, написів і вказівок — червона. Тон чорнила давньої рукописі через хемічну реакцію переходить в рудаву краску. Червона краса киновару в деяких випадках нагадує щирий багрець, а в інших цеглясту охру. Все ж таки писець завжди придержується тих самих красок і тому пов'язує рукопись внутрішньо в одну гармонійну цілість.

Заголовних листів у давніх рукописах немає. Книги починаються або вступними статтями з дрібними прикрасами у виді вузької ленти пр. Євангелія, Апостоли, Кормчі, або відразу текстом з головною заставкою і приналежними надписами, як: Тріоди, Мінеї місячні, Анфології, Типики, Требники...

Згідно з давноусталеним поділом кожної церковно-богослужбової книги на певні самостійні частини, розміщуються в них і прикраси: дрібніші — перед інформаційними статтями, більші і складніші на перших сторінках самостійних частин, нпр. перед поодинокими Євангеліями, перед Діяннями і Посланнями, на початку місячних Богослужб, перед Літургіями, або поодинокими Чинами.

Автор праці наводить як взірць одне чотири-Євангеліє, занотоване під 15491 N і каже, що воно являється найбільш зразковим показником під оглядом розміщення прикрас. Воно починається червоним чорнилом писаною статтею опісля йде розкішна заставка в гарному обрамленні з початковою буквою К. В деяких інших рукописах на попередній чистій сторінці знаходиться в неменш розкішному обрамуванні, що виповняє усе поле листка, малюнок темперовою мініатурою апостола євангелиста Матвія. У чотири-євангеліях є певна постійна кількість прикрас: найбільше 12 написів в'яззю, 8 заставок малих, 4 великі — можуть бути і бордюрами, 10 закінчень сторінок, 15 із початковими буквами та 5 малюнків — мініатур.

Обриси малюнків і прикрас переводили — чи то самі переписники, горазді у цьому мистецтві, чи то спеціалісти-рисівники гострим рильцем на дане поле і опісля витягали їх кінноварю (тільки зрідка чорнилом), дуже часто справляючи зариси попередніх ліній. Тут роблено так же само як і в іконостасі, де малярі клали вуглем один перевод, а красками виводили те, що їм треба було.

Основний тип рисунку це безконечність звичайних геометричних ліній; прямих, ломаних, колових, овальних, розложених симетрично обабіч записаної сторінки. З прямих ліній укладаються плетінки, сітки і ленти — ремінці; із колових ланцюжки, вісімки, сітки, спіралі. Овальних ліній, як геометричних кривих частин вживають звичайно в прикрасах шнуркових і геометричних-звіринних з чудовищами, закінчуючи їх іноді типічним завершенням давнього візантійського рисунку — тризубом, хоруговкою, хрестиком, стилізованими на подобу хреста головами коней — на верху, або шнурком з кистю, чи виноградною китицею — на середньому внутрішньому полі. Усі ці форми дуже давнього рисунку, передані книгописцям XVI в. слов'яно-візантійськими рукописами попередніх діб.

З тих же давніх часів перенято до рукописів XVI в. і густі повні живого руху сплети початкових букв, що так сильно нагадують клуби вужів, з негмонним рухом їхнього м'ясистого слизького туловища. Тут і там приплюснута головка кінцевого завою пригадує нам ще ясніше первісне походження цих звоїв. Але з повторенням виразно-вужевої прикраси в наших музейних рукописах ми не стрічаємось. В них повторено давню ідею в дещо зміненим виді.

Осібну групу становлять початкові букви рукописів, виведені на взір давніх архітектурних подробиць: одвірків, дверей, стовпців з угловатим перегином по середині, такими ж основою і головою. Тільки де-не-де частини букв нагадують нам звірячі форми китів, ніг та клювів, але загально вони є радше висловом архітектурного способу думання як звіринного.

До цих геометричних форм рисунків долучуються в другій половині XVI в. первістки рослинного орнаменту, що їхні зародки стрічаються з давен-давня у слов'яно-візантійським рисунку. Давні вусики наріжників прикрас, тут і там розширені до половини дубового листка, папороті, будяка-аканта, що немов скісний гребінь накривають обабіч заставниці — були звісні і найдавнішим рукописам візантійського походження. Під впливом прикрас західньої книги часів Відродження, ці орнаментативні зародки розвиваються в окрему групу рослинного і рослинно-звіринного способу прикрашування західньо-української рукописі. На заставках з'являються плетінки з виразними обрисами квітки на полях сітки; квітка завершує заставницю, та вітками спускається на вільне поле, як обрамування тексту. Тут і там між квітками попадається орел, віл — символи євангелістів, або птиця, на яку крокодил роз'явив свою страшну зубасту пащу. В багатьох випадках цей квітчастий орнамент прямо приглушує текст і належні до нього мініатюри євангелістів. Зрештою він є тільки вповні гармонійною окрасою даної сторінки тексту, особливо, коли ніжною, злегка киненою по золоті, віткою оживляє широке поле сторінки.

У рукописах XVII-XVIII в. квітка і вітка стають звичайними закінченнями поодиноких крайніх букв рядків і їхніх рисів під лінією останньої стрічки, але в рукописах XVI ст. вони є тільки звичайними додатками початкових букв важніших уступів. Ці квітчасті букви нагадують іноді звіринні форми, особливо білки з піднятим у верх пишним хвостом у букві В, або чоловічі голови в колі з хрестом і двома точками в середині.

У кращих рукописах основний обрис прикраси кладеться на золотому тлі. Таких розкішних рукописів небагато. Звичайно це золоте тло замінюється жовтою краскою, з якою іноді чергується зелена і багряна різних тонів. Цими красками оживляється одноманітний рисунок. Інколи увесь рисунок витягається тим же чорнилом письма з дрібними оживленнями — киноварними рисочками. Синя краска вживається рідко в основному тоні, тільки як голубий відтінок зеленої або як сивавий відтінок багряної. Тільки в прикрасах багатих рослинних віток-гірлянд на полях рисунків стрічаємо цілу скалю тонів синьої краски гармонійно злучених з яркою киноварною і багряною красками основного малюнку. Ця незначна роля синьої краски знаменує і галицьку іконопись XVI ст., і щойно в XVII ст. вона стала сильніше послуговуватись цією краскою, підо впливом пізніших італійських взірців малювання.

Вплив західньо-європейського орнаменту виявився ще в деяких фор-

мах прикрас та у способі їхньої передачі, незнаних попередньо. Осередком заставки стають ваза, стилізований пав'ячий хвіст з плетеними вигнутими кошами, або доосередні віти та дельфіни. Ці орнаменти були висловом впливу західних дереворитів, що появились вже в перших слов'янських друках, які писець-маляр по своєму розмалював не якими фарбами сірого тону. З другого боку, більше свобода орнаментацийної думки, яку давала мистцеві рослинна композиція, повела його до зовсім свободної творчості в сміливо кинених обрисах квіток і листків.

З такими ціхами стрічаємося і в прикрасах галицьких рукописів Ставโรปігійського музею і зі збірок каноніка Антона Петрушевича у Львові, мало того на підставі аналізу можна ствердити, що деякі прикраси належать руці одного рисівника. Імена цих мистців покищо незнані, але можна устійнити їхнє мистецьке обличчя та з нього вичитати силу творчої уяви. Дальша аналіза стверджує, що в переважній частині прикрас цього часу геометричний рисунок із доосередньою симетрією складових рапортів — переважає. Рисунки багатьох основних рапортів можна вважати висловом близького споріднення творчої думки рисівників, але не вислідом запозичень. Очевидно, рисівники уважали своїм обов'язком творити якнайбільше, хоч би й найдрібніших різновидів в одноманітних формах геометричного образу. Це діялось від давен-давна, та діяло в XVI ст. на західній Україні.

Первісний візантійський рисунок так різноманітно виконаний на пам'ятниках — письма, різьби, мозаїки, фрески, емалі, тканини-гафту V-X вв. на Егейському і Адрійському побережжях — у південних та східних слов'ян православної віри XI-XV вв. найкраще виступає в рукописах. Тому то ближче споріднення між прикрасами Болгарії, Сербії, Києва, Новгороду, Галича тощо XI-XIV вв. із одночасним ярко зазначеним як часовим, так і місцевим обличчям національного творця. Ця індивідуальна розбіжність виявилась найповніше в замислі рисунку та гармонії красок, якими його оживлено.

Не будемо вчислити поодиноких малюнків з різних рукописів, подібних з малюнками інших, названих попередньо, країн. Згадаємо, що загалом легкі, видовжені, прості по замислі, букви, традиційний рисунок прикрас, розмальовування в двох-трьох основних красках — ось ці прикмети рукописних прикрас Західньої України XIV-XVIII вв. нагадують і близько-споріднені із прикрасами Східньої України.

Безперечно і тут є певні різниці, як ось в галицьких рукописах немає перехідних красок водяної і сіро-блакитної. Синю краску (берлінербляу) стрічаємо тут, щойно пізніше на розмалюваннях килимових обрамувань і самих мініатур Євангелії. Прикраси галицьких рукописів не знають живцем взятих повторень друкарських прикрас XVII-XVIII вв., тільки вони є відповідно змінені, чого немає на Наддніпрянщині. Вісімнадцяте ж століття дає цілий ряд мініатурних рисунків перцем і чорнилом з чудовими гірляндами, яких так багато на гафтах, килимах і рушниках Придніпров'я XVII-XVIII вв. та на нижніх частях іконостасів початку XVIII в. в Галичині.

Підсумовуючи сказане, доходимо до висновку, що прикраси рукописів Західньої України в XVII-XVIII вв. це фактично взірці запозичені із Слов'янсько-Візантійського Сходу ще в XI-XII вв. Вони на наших теренах розвинулись до безлічі варіантів і об'єднали запозичену основу власним своєрідним розмалюванням.

Українська Бібліотека Академії Наук у Києві

Перші заходи для відкриття цієї найбільшої бібліотеки України пороблено ще в 1917 р. за Центральної Ради. Гетьман України Павло Скоропадський видав 2-го серпня 1918 р. закон про відкриття Національної Бібліотеки Української Держави в Києві¹⁾. Советські джерела подають дату початків юридичного існування бібліотеки з днем 15-го серпня 1918 р.²⁾.

До кінця цього ж року, як подає це саме джерело, створено організаційний центр, випрацьовано загальний план організації бібліотеки та почали напливати перші книги. Книги напливали з різних джерел — дарованих, конфіскованих чи купованих книгозбірень, як приватних, так із різних закладів і установ Києва, як от Колегія Галагана, Центральної Ради, частини бібліотеки Київського університету тощо³⁾.

Початки були дуже скромні і книгозбірня, на початку 1919 р. не начисляла більше 100.000 томів. У травні 1919 р., під час большевицької окупації України бібліотеку переіменовано на Всенародню Бібліотеку України. Зі статуту тих часів бачимо, що бібліотека мала три основних задань:

1) Зібрати: а) всю літературу на українській мові і взагалі всю літературу із українознавства в найширшому зміслі, б) із можливою повнотою літературу з усіх галузей знань, усіх народів і віків, на всіх мовах, друковану і рукописну.

2) Вести научну роботу в ділянці бібліотекарства і бібліографії,

3) Організувати збірний каталог основних бібліотек України (УРСР).

Після цих організаційних заходів бібліотека почала надзвичайно зростати і як подає Енциклопедія Українознавства — на початку 1920 р. бібліотека вже збільшилась до 500.000 томів в 1921 р. на 1,000.000.

Напочатку найбільше турбот завдавала недостача відповідного приміщення. Сім разів, на протязі двох років доводилось міняти приміщення! Тимчасовий бібліотечний Комітет писав у "Книжному Віснику": "Всенародній бібліотеці навіть немає де дівати звезених книг... навіть не приємно приймати книги, котрі подаровано бібліотеці, тому що немає для них жодної охорони і будь якого закритого, безпечного приміщення"⁴⁾.

Щойно в кінці 1920 р. підшукано бібліотечне, постійне приміщення на бульв. Шевченка ч. 14. На прикінці 1922 і з початком 1923 рр. призначено малі бібліотечні фонди і можна було почати сяку-таку систематичну працю.

Бібліотечний будинок (б. Перша Київська Гімназія) не був пристосований для бібліотечного вжитку та й устаткування було скрайне примітивне в тих часах — звичайні дерев'яні полиці понад три метри, прості столи і табуретки, жадного пристосування для подачі книг — одним словом — скрайне примітивне устаткування. Працювало всього-на-всього 43 бібліотечні працівники, і то в той час, як лежали понад мільйонові нескаталоговані книжні фонди.⁵⁾

Нотатка в журналі "Українське Книгознавство" подає, що в перших роках: "...життя в бібліотеці майже завмерло, багато співробітників покинуло працю, бо за пів року не здобули жадної платні. Український бібліограф Юрій Меженко уступив з головування в бібліотеці з причин непорозуміння

з бібліотечним комітетом. Працює однак в бібліотеці як старший бібліотекар. Весною 1922 р. померла п. Шрамченко — директор канцелярії Національної Бібліотеки.⁶⁾

Все ж таки помімо скрайне непригожих, ба навіть ворожих для працівників умовин, фанатили бібліотечного діла вели тиху, мураллину працю, помімо арештувань багатьох працівників і праці в проголодь, праця йшла вперед, бібліотека збільшувалась і наводився лад.

Із бібліотечного звіту за 1923 р. бачимо як постав книжний фонд бібліотеки.

1) В 1919-1921 рр. закуплено кілька десятків бібліотек учених, професорів, громадських працівників (додай — немало з них під тиском), як от Ю. Вагнера, М. Яснопольського, В. Науменка, П. Житецького, Н. Мовчановського, Є. Трегубова, А. Коровасва, К. Якубовського, Г. Малкова, Ю. Кулаковського, І. Лучицького, І. Стешенка, В. Степаненка, М. Петрова, В. Образцова, С. Голубова та інші, менші колекції книг.

2) Багато книг, а то і комплетних книгозбірень дістала бібліотека даром: от хоч би бібліотеку А. Головачева, П. Афанасьєва, П. Майбороди, Є. Григорюка, Ф. Сушицького, "Старої Громади", Київської "Просвіти" і тисячі більших та менших бібліотек, подарованих добровільно або під пресією різних науковими і культурними установами та організаціями і видавництвами та приватними людьми.

3) Чи не найбільше книг прийшло від конфіскації. На підставі відповідного декрету виданого СНК і НКІР УСРС сконфісковано і забрано бібліотеки Київської Духовної Академії — 150.000 томів, Колегії Павла Галавана — 20.000 томів та багато, багато інших⁷⁾.

Очевидно цей засіб здобування не скоротивсь і в пізніших роках. В 1925 р. сконфісковано і долучено шість старих, прекрасних книгозбірень київських монастирів і церков — дві бібліотеки Києво-Печерської Лаври, Видубицького і Микольського монастирів та бібліотеки св. Софії і Михайлівського соборів, з неоціненими рукописними збірками та колекціями стародруків.

Розпорядження з 1922 р. наказувало висилати в бібліотеку обов'язковий примірник кожного видання, друкованого в Україні. Книгообмін теж дав немало цінних книг і збільшував фонди бібліотеки, що приходять до пів мільйона річно.

В 1927-28 рр. закінчено перше десятиліття української національної бібліотеки в Києві. У звіті бачимо, що за роки 1927-28 теж прибуло немало цінних вкладів, як от ВУАН передала бібліотеці 5.015 книжок, опісля цінна збірка стародруків Ол. Розумовського, листування Куліша і Костомарова тощо. Підсумки десятиліття показують, що за цей період поступило в бібліотеку 1,905.000 книжок, понад 1,000.000 газет і біля 215.000 комплетів.⁸⁾

Крім згаданого, в цьому звіті сказано, що бібліотека мала в своїйому розпорядженні бібліотеки Секції Наукових Робітників, акад. М. Н. Крилова та Товариства Природників, що разом становило 54.847 додаткових книжних одиниць. Не можна поминути й того, що за цей рік відвідало бібліотеку 130.234 читачі і видало книжок на загальну кількість 344.531. Персонал бібліотеки збільшивсь до 86 працівників, в тому п'ятнадцять з них виконувало адміністративні функції зв'язані з господаркою. Директором бібліотеки був С. Пастернак та Рада, до якої входили представники трьох відділів Академії Наук, відповідальні співробітники бібліотеки тощо. В тому

році проявлено теж певну видавничу активність. Закінчено працю над 1-им числом "Журналу Бібліотекознавства та Бібліографії", надруковано 2-ий номер того ж журналу і передруковано окремою відбиткою десять статтів із того ж журналу.

Вже на самих початках були намагання створити єдиний бібліотечний краєзнавчий фронт УССР. Всенародна Бібліотека України звернулася окремим обіжником до всіх тодішніх обласних і окружних бібліотек, закликаючи їх творити бібліотечний фронт і спільно співпрацювати з ВБУ та її відділами.⁹⁾

Серйозної бібліотекознавчої праці не було змоги вести в перших роках. До замітніших праць треба зарахувати книжку Юрія Іванова-Меженка — "Міжнародна децимальна (Дюї) бібліографічна класифікація". Київ, 1919. У 1921 р. цей же автор видав книжку "Бібліотечна техніка" (Київ). По двох роках пізніше вийшла в Харкові праця Ю. Ковалевського "Теоретичні підстави бібліографічної класифікації", та може б знайшов ще дві-три назви і все.

Годі поминути тут журналу "Книгар", видаваного ще в 1917 р., котрий був органом критичної бібліографії і поміщав статті з бібліотекознавства, але він зазмер в 1920 р. на 31 випуску. На його місце почав виходити протягом короткого часу (1921 р.) "Голос друку".¹⁰⁾

Можна б відмітити й інші початки в ділянці бібліотекознавства на Україні, та годі надто відхилятися від теми.

В 1938 р. назву бібліотеки змінено на сучасну — Державна Публічна Бібліотека Академії Наук УРСР. Після даних із 1945-го року вона налічувала понад 5,000.000 книг, стародруків і рукописів та журналів. До цього треба додати 7,000.000 різних назв газет. Шкода, що нам недоступні дані з перед війни.

Друга світова війна принесла страшні спустошення в бібліотеках України. У самому Києві розкрадено окупантами та знищено понад 4,000.000 книг.¹¹⁾

І на тому закінчуємо, цей короткий і неповний огляд. І взагалі, треба признати, що нашим бібліотекам не пощастило. Наших фахових бібліотекарів жде запущене поле, так як досі у нас немає ні одної монографії про історію бібліотек України. Думасмо, що двісті, чи тепер може й більше, фахових бібліотекарів-українців Канади й США мають змогу поширити дослідди, докладно проаналізувати всі доступні матеріали і написати, як не історію українських бібліотек, то хоча б ряд джерельних статтів про різні бібліотеки України. Моя стаття хай буде першою ластівкою на цю тему, а за нею, я вірю, появляться кращі і більш джерельні праці.

1) Кубійович, В., ред. Енциклопедія Українознавства, словникова частина. Мюнхен, Молоде Життя, 1957, т. II, ст. 500.

2) Библиотека, сборник статей под ред. А. И. Калишевского, Н. Ф. Яницкого и А. Д. Эйхенгольца. Москва, Госиздат, 1927. С. Постернак. Всенародная библиотека Украины, ст. 123-134.

3) Кубійович, В., ред. Енциклопедія Українознавства, словникова частина. Ібідем.

4) Книжний Вістник. Київ, 1918 р., I. III, ст. 10, 12.

Ukraine. A Concise Encyclopedia. Prepared by Shevchenko Scientific Society. Edited by Volodymyr Kubijovyc. Foreword by Ernest J. Simmons. Volume I. Published for The Ukrainian National Association. University of Toronto Press. 1963. Стор. XXXVIII-1185. \$37.50.

Коштом Українського Народного Союзу в З.С.А. друком Торонтонського Університету в Канаді, появилася 1-ший том "стислої енциклопедії" про Україну англійською мовою за редакцією проф. д-ра Володимира Кубійовича, при співучасті п'ятдесят вісьмох авторів. В цій книзі розглядаються українська археологія, історія, географія, антропологія, етнографія, фольклр, мистецтво, мова, і література. Очевидно в такій об'ємистій книзі годі було доглянути редакторів, чи всі автори вив'язуються з прийнятого на себе завдання як слід.

Перш усього приходимо до старої назви України "Русь". В нарисі проф. Юрія Шевельова про що назву є незручно написано, що назва "Мала Русь", вперше засвідчена в 1335 р., "з'явилася в чотирнадцятому столітті, як назва для Галичини в протиставленні до всієї Київської держави". Бо-ж у дійсності ця назва була перекладом з грецької назви "Мікра Росія" (Μικρά Ρωσία), яку то назву вжив уперше царгородський патріарх на початку чотирнадцятого століття для установленої ним Галицької митрополії в Галицько-Волинській державі, яку в сучасних папських, угорських і польських джерелах називано "руським королівством". Коли ж згодом московські князі почали вживати титулу "князь Русь", а їхні піддані звали себе "руськими", русини на Україні від кінця шістнадцятого століття почали вживати для означення своєї країни грецької назви "Росія", а свій народ звати "рос/с/ійським" або "росским", під час коли термін "руський" з одним "с" уживався в Московщині до початків дев'ятнадцятого століття. А в передмові до напечатаного в печатні Ставропигійського Успенського братства у Львові в 1630 р. "Оконых-а сирѣчь Осмогласник-а" зазначено: "въ градѣ Леондополи малыя Россіи", хоч у сучасній польській офіційній термінології Галичина називалася Червоною Руссю, а її столицею, як також руського воеводства був саме Львів.

Правда, і в деяких московських виданнях з останньої чвертини шістнадцятого та першої половини сімнадцятого століть уживано назви "Росія" замість "Русія" для означення Московщини, але ці книги не були відомі на Україні. Тимто гетьман Богдан Хмельницький ужив у статтях, поданих своїм послам для переговорів з московським царем назв "Росії" для України та "мір християнскій російскій" для означення українського народу. Подібно як у напечатаній в Острозі в 1581 р. "Біблії" згадується в передмові "восточний" московський цар Іван Грозний, так і Б. Хмельницький уважав Олексія Романова тільки за "восточного царя православного", але не за руського. Коли-ж цар у листі з 9 лютого 1654 р. ужив титулу "всєя Великія и Малыя Русіи" самодержець, Хмельницький ще не додумався, що саме назва "Малої Русії" відноситься до України. Відтак царські канцеляристи справили назву "Русія" на "Росія" в тексті "Статтей, постановлєних у Москві з послами гетьмана Хмельницького". Останнім змаганням українських козаків скинути московське ярмо був союз гетьмана Івана Мазепи з шведським королем Карлом XII. Після смерті цього гетьмана його однодумці називали український народ у своїй бендерській Конституції з 1710 р.: "gens Rosiaca" і filii Rosiaci". Але, коли в західній Європі прийнялася назва "Росія" для означення Московщини, гетьман Пилип Орлик написав по-французьки "Визід прав України". Проте уніятський митрополит Атанасій Шептицький вжив ще в 1729 р. титулу "Митрополита Київського, Галицького і всієї Росії". Від Петра I була тенденція московського уряду замінити назвою "россияни" назву "руськіє", проте в московських виданнях початків дев'ятнадцятого століття подибуємо прикметник "руський" з одним "с", як на приклад: "Азбука Руская" (Москва 1805), "Руская Лукреція", 1812, "Духъ Рускихъ", Петербург 18183, "Пантеонъ Руской Поезін", вид. Павлом Никольским у Петербурзі в 1812-17 рр.

Висновки Ярослава В. Рудницького щодо первісного значення "України" як "межовної землі" є хибні. Цитований ним (с. 5) індо-європейський корінь

“(a)kred—” відокремлювати, різати—вказує тільки значіння всеслав'янського слова “країна” як землі, відокремленої, чи відрізаної від іншої землі. Тільки в старо-українській (руській) мові праслав'янське слово “країна” перетворилося в “україна” з таким самим значінням. З української мови перейшло слово “україна” до сусідніх слов'янських мов: словацької і польської. В словацькій мові зберегла “україна” своє первісне значіння області, країни. Але в польській мові можна знайти “україну” в значінні “країни” в документах шістнадцятого і сімнадцятого століть, хоч уже від останньої чверті шістнадцятого століття з'явилось польське пояснення “україни”, тому що в польській мові “у краю” значить “на кінці”. Небавом польський уряд приклав назву “Україна” до країни українських козаків над Дніпром, а що ця територія була на кінці польської речіпосполитої від шістнадцятого до вісімнадцятого століть, тому майже у всіх мовах, частинно також і в українській, прийнялось польське значіння назви “Україна”. Щоб доказати правильність висновку “україни” як “межової землі” Яр. Рудницький виражає в літописного оповідання про татарський напад на всі руські країни (україни) в 1501 р. тільки слова: “на українях від татар”. Повторювання Рудницьким висновку назви “анти” як “гренц-фольку” німецьким славістом М. Фасмером не має значіння, від коли знавеш азійських мов історик Юрій Вернадський вказав тотожність назв “анти” і “полни”. Цитована Рудницьким назва “ляхове-україняни” в Галицько-Волинському Літописі з ХІІІ-го ст. відноситься до населення греко-слав'янського обряду в Люблинщині. Цитати Рудницького з листування Б. Хмельницького, Густинського Літопису під 1670 р., “Наук Парохіяльних” з 1794 р., і три приклади з історичних поем Шевченка вказують тільки вживання польської офіційної термінології українцями.

В. Кубійович (с. 18, 233, 243) пише, що до УРСР прилучено заселену мадярами смугу Закарпаття з Береговим. Але він промовчує, що на етнографічній карті Угорської Руси, зладженої істориком Степаном Томашівським і виданій по-українськи царською Академією Наук у Петербурзі в 1910 р. є зазначені українські поселення на південь від цієї смуги в сучасній Угорщині. Тоді угорський уряд, щоб змадяризувати русинів, створив у 1912 р. греко-католицьке мадярське єпископство в Гайду Дорогу, до якого включив усі відокремлені від суцільної української національної території руські греко-католицької парохії, але коли гайдудорозький єпископ хотів осісти в Дебrecині, то місцеве мадярське населення протестувало й заявляло, що воно не хоче мати в своєму місті руського єпископа. Отже, всупереч тенденцій угорського уряду творення греко-католицьких мадярів, самі мадяри вважають усіх греко-католиків на Угорщині за русинів. І можна стрінути на скитальщині священиків чи їхні родини з гайдудорозької єпархії, що говорять такою закарпатською говіркою української мови. Ці українці висилали своїх делегатів до президента Карпатської України о. Августина Волошина в 1938 р., щоб він заопікувався ними, на жаль, було неможливо врятувати навіть незалежність обкороєної з Ужгороду, Мукачеве і Берегова Карпатської України. Тому проф. Кубійович не повинен обкороювати Закарпаття на майбутнє.

Той самий статистик занедбав подати бодай ту статистику українців у сучасній Польщі, що подавала українська і польська преса, гейби для нього вже не існували українці в Польщі.

Олександр Оглоблин, що був у 1925-41 рр. підсоветським істориком, приких замовчувати праці або імена тих істориків, які йому особисто не подобались, в своїх оглядах української історіографії в цій енциклопедії, подібно як це він учинив у своїм попереднім огляді, що появилася в “Анналах Української Академії Мистецтв і Наук у З.С.А.” (Нью Йорк 1957, тт. V-VI). Підписано він уже не в силі шкеребити цілком з-поміж українських істориків, отже він тільки промовчує більшість його праць. Промовчує Оглоблин Михайла Карачківського, асистента Мих. Грушевського й автора праці “Статистичний і топографічний опис Подільської губернії 1819 р.”, надрукований Грушевським в II-му томі “Студій з історії України” (Київ 1929), відтак усвід за Грушевським переслідуваного советським урядом та померлого на скитальщині православного священика; Порфира Білика, викладача київського Університету ім. Т. Шевченка та автора розділів в “історії УССР” (Київ 1941), якої співавтором був також Оглоблин; Євгена Яхевича, колишнього старшаву Української Галицької Армії, що після університетських студій учителював у Польщі в 1927-39 рр., але після

вернувшись до Львова зладив "Довідник по історичних місцях Львівщини" (Львів 1954) та нарис про "Визвольні походи Богдана Хмельницького на західні землі України (національно-визвольна війна 1648-1654 рр. Бої під Львовом)", (Львів 1954). і номер подав цілкомою редакцією: Івана Конstantина Онуфрія Гладковича, дослідника заселення львівської землі в п'ятнадцятому столітті, також учасника українських визвольних воєн у рядах УГА і Армії УНР у 1918-20 рр., що номер на засланні на Сибірі; Петра Олійника, абсолюента Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, що довершуючи свої історичні студії в берлінським університеті зладив історичний нарис про "Лихоліття Холмщини і Підляшшя" в дев'ятнадцятому та двадцятому століттях (Прага 1941) і як член редакції київського "Українського Слова" був розстріляний Гестапом на Різдва в січні 1942 р., вешті Василя Луцка, автора біографії гетьмана Івана Мазепи (Торонто 1954), нарису про українсько-польські взаємини в часі польського повстання в 1863 р. та про першого поселення в З.С.А. Аґатін Гончаренка, видавця українського педагогічного журналу "Життя і Школа" та наддніпрянського професора колегії Св. Василя в Стемфордї в 1962-65 рр.; він "протинився" супроти Оглоблина й Кубійовича тільки тим, що передмову до його праці про Мазепу написав автор цих рядків.

В Нарисі історії княжої Руси згадав Микола Чубатий (стор. 608) про одруження галицького князя Романа Даниловича з австрійським престолонаслідником Маргаритою. В дійсності оженився Роман з Гертрудою, братавницею останнього австрійського князя з роду Бабенбергів Фридриха II. Бойкого; з сестрою останнього Маргаритою оженився суперник Романа, чеський король-князь Перемислав Оттокар. Маргарита була старша віком від свого другого чоловіка: її першим чоловіком був найстарший син імператора Фридриха II Гогенштауфів, що іменував свого сина співрегентом з титулом "німецького короля", але вдовівши син і король збунтувався проти батька-імператора, і викликав цим заколот серед самих Гогенштауфів, що воювали проти римських папів. Батько пережив сина, але він уже помер у 1230 р., та з його смертю скінчився війни Гогенштауфів проти папів. Тимто Перемислав Оттокар II., коли став австрійським князем, а по смерті свого батька Вацлава I, чеським королем, не міг уже бути сторонняком Гогенштауфів, тому, що вони вмерли.

Попри нарис про українські держави в 1917-20 р. не подбав редактор про нарис про державні змагання далеко-східних українців, що хотіли зв'язати автономний Зелений Клин з Українською Державою в Європі. Літом 1918 р. прибули далеко-східні делегати до Києва, щоб переговорувати з гетьманським урядом Вістка про ці переговори занепокоїла дуже Леніна, і він нагав свого посла Християна Раковського нахиливати українських соціалістів до повстання проти гетьмана, якого назвав большевиський лідер "новим Бонапартом" який замкнув Росії доступ до Чорного моря, і хоче ще замкнути доступ до Тихого Океану. За сучасною українською далеко-східною, і київською пресою, зладив автор цих рядків нарис "Державні змагання Українців на Далекому Сході в 1917-1920 рр." (Літопис Червоної Калини, Львів 1932, IV, с. 5-9), але у Вільному Світі живе далеко-східний дітя Іван Світ, і він міг був докладніше про це написати для енциклопедії.

В історії літератури пропустив Дмитро Чижевський (сс. 960 і нас.) церковних письменників: львівського єпископа Йосифа Шумлянського (1661-1708) та початкового Василя Івана Юліана Добрянського (†18285), що вклинали в своїх творах української народної мови ще перед появою "Вєрґілієвої Енеїди" І. Котляревського. Твори Шумлянського роздавали й високо цінили літературознавці Іван Франко і Михайло Вовчик; одіжку ж Добрянського подав в. Йосафат Скрутець, ЧСВВ. Слід було пошукати значки західно-української церковної літератури сімнадцятого і вісімнадцятого століть.

Інші розділи цієї енциклопедії опрацьовані бездоганно і вони можуть сповнити ролю вірної інформації для чужинців, що саме є завданням цієї енциклопедії як цілості.

American Library Association

ALA **BULLETIN**

Logo

МИКОЛА ЗЕРОВ

ДОДЖЕРЕЛ

ІСТОРИЧНО-ЛІТЕРАТУРНІ
ТА КРИТИЧНІ СТАТТІ

\$10.00

Стейт Коледж, Па.

\$8.00

1967

В працях Зерова яскраво виступає оригінальність критичного підходу і критичної думки:

Поперше, аналізуючи продукцію окремого письменника, Зеров намагається встановити дійсний культурний побут та літературно-громадське середовище, яке дало письменника, і на тлі цих даних визначає ідейну еволюцію письменника.

Подруге, він намагається стопити й оцінити жанрову витриманість кожного твору, стопити його найтонші характеристичні риси.

Потрете, — виявити з усіма особливостями поетичні засоби в обсязі стильових шукань та поетичний вислів, як в окремому творі, так і в усій поетичній творчості письменника.

Почетверте, Зеров постійно стежить, наскільки ідейний бік творчості відповідає органічному зв'язкові з мистецьким настановленням, та показує, як ідейне переваження негативно відбивається на всій письменницькій творчості.

Ідучи таким шляхом, Зеров завжди знаходить низку нових тонко впійманих рис у характеристиці теми, поетичних образів, поетичній манері мистецько-стильових засобів ідеології письменника, чого не раз не помічали інші критики. Докладно зупиняється він на умовах літературно-громадського розвитку письменника. Часто виявляє, що коли письменникові притаманний лише один жанр, то в інших він проявляє мистецьку безпорадність. Дуже уважно критик стежить за розгортанням поетичного образу та за стильовим оформленням, що дає йому змогу встановити технічну культуру письменника. І сюжет у Зерова стає лише стильовим засобом. Мовна аналіза, що її критик застосовує головним чином до лексики віршованої культури, дає йому змогу встановити також літературну школу письменника. За критерії в оцінці праявлять літературно-мистецькі здобутки культурної Європи та найкращі зразки рідної письменницької творчості.



Д-д Василь Луція

Визначний український бібліограф – Сергій Маслов

(Причинок до історії українського бібліотекознавства)

Сергій Маслов народився в м. Ічні на Чернигівщині в дні 17-го листопада 1880 р. в козацькій сім'ї. у 1898 р. закінчив він прилуцьку класичну гімназію і вступив на хемічний відділ Київського Політехнічного Інституту. В 1901 р. його звільнено за участь у студентських розрухах. По році, завдяки знайомству, йому пощастило вписатися на університет і він поступив на природничий відділ. Він вивчає хемію та ботаніку, якими захоплювався ще на політехніці. Правда, це теж його не задовільняє й він бере участь у семінарах та ходить на лекції історично-філологічного відділу цього ж університету.

Зацікавлення гуманістичними науками виніс він уже зі середньоскільної лавки. Вже в тих часах виявив він надзвичайну любов до книжки та почав комплектувати свою бібліотеку, котра налічувала біля семи тисяч назв, надзвичайно дбайливо дібраних цінних книг. Сергій Маслов простудіював багато історичних та літературних праць, як нової так і старої доби.

В часі університетських студій він брав живу участь в українських студентських гуртках та познайомився і подружив із родинами М. Лисенка, та О. Косач, підтримуючи постійні зв'язки зі Старою Київською Громадою. У 1901 р. його знову арештують за участь в студентських революційних заворушеннях і тим разом йому не проходить це легко, його prizeвають рядовим до війська й відсилають в місто Луцьке на Волині.

Важке жовнірське життя не знеохочує молодого юнака й він помімо життєвих сірих буднів цікавиться фольклором та записує на Волині пісні, перекази, характеристичніше словництво тощо. Оглядаючи наші древні пам'ятники, як от залишки чи руїни замків, башт та церков збуджує в собі ще глибше зацікавлення нашою древньою історією.

В осені 1901 р. йому дозволено повернутися на студії. Спершу продовжував він навчання на природничому відділі, але перегода зовсім переходить на історично-філологічний факультет. В перших двох роках вивчає він філософію та класичну філологію, але опісля посвячується студіям над історією старої й нової літератури, палеографії та історії друкарства.

Особливо багато скористав Сергій Маслов із викладів та семінарів проф. В. Перетца та під його безпосереднім наглядом розпочав свою научну кар'єру. Ще на студентській лавці виготовував він розвідку п. н. "Лірники Полтавської та Чернигівської губерній", надруковану в 1902 р. Матеріяли зі словництва зібрані на Волині, переслав він Борисові Грінченкові, що саме тоді редагував словник. Іншою цінною студією являється його теж студентська праця п. н. "Друкарні України та Білорусі". В тому ж таки 1904 р. підготував він до друку (на жаль і досі не надруковану) монографію п. н. "Кирило Транквіліон-Ставровецький".

У 1907 р. Сергій Маслов закінчує університетські студії та зостає при кафедрі мовознавства та літературознавства. У 1912-1913 рр. зложив він магістерські іспити та прийняв працю на Вищих Жіночих Курсах і в

університеті св. Володимира. Спершу працював він асистентом, а опісля доцентом, а в 1914-1915 рр. заступав з доручення університету вільну тоді катедру проф. В. Перетца, а опісля весь час працював професором університету.

Нам особливо важна його бібліотекознавча а особливо бібліографічна праця. Сергій Маслов викладав на Бібліотечних та Архівних курсах при університеті. В часі заливу України большевицькими полчищами, якраз йому треба завдячувати те, що ставав в охороні наших історичних пам'яток та архівних і бібліотечних фондів. Особливо завзято боронить він перед руїною церковні та монастирські бібліотеки й архіви. Він був активним членом "Гуртка друзів книги", а з 1923 р. багато праці вкладає в Український Інститут Книгознавства. По році праці в УІК його запросила Всенародня Бібліотека України на дуже відповідальну посаду куратора Відділу Стародруків, який завдяки йому став найбільшим книжковим кладом, не тільки України, але й цілого СССР.

За п'ятдесят п'ять літ своєї наукової діяльності (помер в дні 11-го січня 1957 р.) Сергій Маслов написав цілий ряд бібліотекознавчих та інших наукових праць. До замітніших з них належать: "З історії українського друкарства", "Друкарство на Україні XVI-XVIII ст.", "До історії українських та білоруських друкарень", "З бібліографії рукописів та стародруків", "Опис рукописів Історичного Т-ва Нестора-Літописця", "Бібліографічні завваги до деяких церковно-слов'янських стародруків", "Огляд рукописів бібліотеки Університету св. Володимира", "Бібліотека Степана Яворського", "Із спостережень над стародруками церковно-слов'янських видань", "Етюди з історії стародруків", "До історії видань Київського синодсиса", та багато, багато інших. Чимало більших робіт проф. Маслова ще й досі лежать в рукописах.

Використана література:

Українська Академія Наук, Київ. Записки історично-філологічного відділу кн. XVI. Київ, 1928. (М. Левченко — Сергій Іванович Маслов, ст. 282-287).

Радянське літературознавство. Київ, 1957. Но. 1.. ст. 156-160. (С. І. Маслов; некролог).

Українська радянська енциклопедія. Київ, 1962, т. 8, ст. 528. (Маслов, С. І.).

Визвольний ШЛЯХ

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N. 1., Tel.: NORth, 6266/7

Українське бібліотекознавство

Широке розуміння слова "книгознавство" заставляє нас шукати початків цього знання в далеких віках людської культури.

Виходячи зі заложення, що бібліотекознавство це наука про життя книги, а книга це сконцентрована праця її автора й усіх попередніх поколінь — не буде занадто сміливим піднести під розуміння "книга" кожній пам'ятник минулих століть людської культури, до якого так чи інакше, можна навести наведене поняття книгознавства й книги.

Паминаючи тут такі культурні пам'ятники, що теж передають нащадкам певні ідеї, як от піраміди, обеліски й сфінкса Єгипту, друїдичні пам'ятники Бретонії на Бритійських островах, сторचेва каміння Великодніх островів тощо, зупинімся коротко на тій еволюції, що довела фактичне письмо з найдавніших діб до знаного нам сьогодні способу значення понять й витворила книгу. Первісний спосіб письма, що ним людина закріпляла ідеї свого оточення для передачі нащадкам та впливання на них є письмо-рисунок доісторичної людини.

Згадана ціль фіксації понять не була, звичайно, усвідомлена первісною людиною до кінця, але це впливає само зі себе із одного лише факту прикріплення поняття до постійного місця та пов'язання його з певною формою на зовні, так би мовити з факту матеріялізації думки через рисунок. Закріплення поняття письмом ішло в первісної людини в напрямку найбільш близьких сторін життя (релігія та ловецтво) й із еволюцією життя мусіла йти еволюція письма.

Зафіксовані поняття не могли згинутися так, як би це сталося, якщо б вони зістали лише в пам'яті. Вони входили в життя на завжди, робилися тривалим людським надбанням та діяли в житті, творючи нові поняття, як теж перетворювалися самі.

Почала збільшуватися кількість рисунків-понять, а з цим мусіло йти їхнє схематизування аж до часу, коли то рад поколінь устійнив одноманітність рисунків. Із ментом усталення форм мислити образами, процес схематизації починає хутко поступати вперед, бо сталий для багатьох поколінь рисунок в'яжеться вже зі звуками слова, яке висловлює це поняття (мислити словами) й така схематизація приводить до силабічного а вкінці й до звукового письма.

Цей еволюційний шлях письма розкривають малюнки на стінах печер жителів доісторичної людини в Франції та Іспанії. Тут входить образкове письмо мексиканців, гієрогліфи єгиптян, "черти й резні" слов'ян та руни старогерманських племен, а в наші дні письма народів китайської культури. Гієрогліф для китайця чи японця ще й досі є малюнком поняття, але в житті він уживає його в силабу.

Уже цей схематичний перегляд еволюції письмових знаків тільки як ознаки "книжки", показує, що в цій еволюції зберігається й посилено зростає тісний зв'язок між минулим і сучасним і в ній усе тісніше й усе більш стійко зростає і переплітаються ті, що творять поняття й фіксують їх знаками з тими, що сприймають їх для себе. Євген Масевський формулює це поняття так, що: "...думка, що є кінематичною формою життя, перейшовши в потенціональну форму — книжку, і є спроможна — перемігши час і про-

стір — в кожній хвилі перейти в дію після зіткнення з читачем, що робить цю думку безсмертною, а її творця нематеріальним громадянам багатьох народів і часів.

Уживаний нами звуковий спосіб письма й сучасна друкарська техніка роблять цю еволюцію ще глибшою, ще могутнішою.

Сьогодні книжка — як сказав Дев'ягін "мертва паперова культура" порівнюючи з такою ж культурою укріпленою на камені (Єгипет, Мексико), глині (Асирія), пергаменті (Греція, Рим, Європа середньовічна), через свою партативність та поширеність є невідомою частиною нашого життя. Її значення для сучасних і майбутніх поколінь зростає до такого ступіня, що сміло можна сказати, що зі заником на нашій планеті всіх книжок, прийшов би раптовий занепад культури й застанова прогресу людства. І якраз тому, щоб з'ясувати точну картину культури людства та належно її зрозуміти, необхідно взяти під увагу роллю книжки.

Книжка, як концентрація понять, що виникли в результаті умової праці їх творців, вимагає від тих, що нею користуються, такої ж праці для їхнього засвоєння й перетворення.

Велика, все зростаюча кількість книг (паперове море), безмежних різних понять, вимагають, щоб ця умислова праця була належно зорганізована. Її організація усвідомлена умислово працюючою людиною для продуктивнішого послуговування книгами. І якраз тут впливає практичне значення бібліотекознавства, що через свою галузь книгоживання, намагається організувати умислову працю. Якраз завдяки тому наука про книги й бібліотеки стала одним із предметів докладного вивчення.

Розуміння ваги бібліотекознавства, з огляду на його велике теоретичне й практичне значення для людства, спонукали вчених заснувати в країнах Європи, Америки, Австралії, Азії й Африки спеціальних університетських кафедр та відповідних наукових інституцій, що займаються цією справою.

В цьому бібліотекознавчому русі має своє скромне місце й Україна, зі своєю Національною Бібліотекою в Києві та Бібліографічним Інститутом. Безперечно, що в цьому напрямку прийдеться зробити ще дуже багато (головним чином в царині книгознання).

Треба з признанням висловитися й про нашу еміграцію. Вже в 1921 р. було засновано Український Бібліографічний Гурток, в 1922 р. такий же гурток при Господарській Академії ЧСР. Крім цього в Відні видавано журнал "Книга", а в Подєбрадах "Українське Книгознавство". Справа нових бібліотекознавчих видань та товариств українських бібліотекарів у Канаді й Америці вимагає окремого трактування.

Вертаючись до попередньо сказаного, відмітимо, що журналу мало. Він може бути лише збуджуючим чинником. Нам необхідно не тільки окремих бібліотекарів вишколених у чужих бібліотечних школах, але й необхідна власна бібліотечна кафедра при УВУ. Така кафедра могла б посвятити увагу не тільки бібліотечним справам у основному, але перш за все українській книзі, українській бібліографії тощо.

ЛОГОС

БОГОСЛОВСЬКИЙ КВАРТАЛЬНИК
PERIODICUM THEOLOGIAE TRIMESTRE

165 Catherine Street, Yorkton, Saskatchewan, Canada.

НОРМИ У К Р А Ї Н С Ь К О Ї ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Моєю мрією — мрією українського педагога й бібліографа — є бажання перевидати друком усі найкращі українські наукові твори. Безперечно, що великий вклад праці та гроша не дозволяють на це. Все ж таки дивлячися на цілковиту неможливість деяких підставових книг треба подбати про їхнє збереження й поширення. Саме ці мотиви велять мені перевидати друком у кількості п'ятсот штук, вичерпану й давно недоступну працю відомого мовника-проф. Олексі Синявського, автора „Діалектичного порадника, „Елементів Шевченкової мови“, передрукованих мною „Норм української літературної мови“ та багато менших розвідок розкинутих по різних наукових журналах.

Твори проф. Синявського недоступні й заборонені на рідних землях. Їх і досі не перевидано на еміграції хоча вартість цих творів вельми важна для шкіл і для домашньої самоосвіти. Автор був не тільки визначним мовником, але й чудовим педагогом. Його граматичні посібники розходилися колись на Україні в мільйонових накладах. І саме „Норми“ — як каже проф. Василь Сімович у передмові до другого видання, це синтез його граматичних праць. Саме тут зібрано те, що принесло життя, що дали наші письменники а знову ж автор екажує напрямні української мови в майбутньому, бо він то належав до цього ядра, що монтував харківський правопис 1927 р., як те ж брав живу участь у працях правописної комісії та зв. академічного правопису з 1929 р.

І вкінці в жовтні будемо відмічати тридцятиліття з дня смерті проф. Олексі Синявського й нехай мій скромний передрук „Норм“ буде першою ластівкою й поштовхом до зібрання й повного видання його творів. Перевидую цю книжку тому, бо знаю зі свого трирічного досвіду в моїй праці в системі українських католицьких середніх шкіл, що немає відповідних мовних посібників й саме така книжка необхідна для навчання. Щоправда несприятливі умовини праці й не завжди прихильне ставлення до викладача — українці не дають тут великих надій на успіхи. Остаточно рішають ті кому книжка призначена — педагогові й нашій середньошкільній молоді. Без сумніву книжкою користуватись ме старша молодь курсів українознавства. Мабуть знайде вона шлях і до американських та канадських академічних та публічних бібліотек де вона буде використана професорами, студентами та громадянством.

Д-р Василь Луцій

КОРОТКО ПРО НОВІ КНИГИ

Поесія:

- Верес, Микола. В чужинних припливах; вибрані поезії. Лондон, 1967. 292 ст.
- Кінах, Г. Гскл. Великодні дзвони; антологія великодної поезії. Рим, 1968. 239 ст.
- Володимир, Р., пс. Палки серця; вибрані твори. Нью Йорк, 1964. 215 ст.
- Даратан, Фрії. Салайдак; вірші за 1922—1924 рр. Стенфорд, Конн., 1965. 64 ст.
- Тичина, Павло. Золотий томик; збірка збірок. Стейт Коледж, 1967. 93 ст.

Проза:

- Боднарчук, Іван. Друзі моїх днів; новелі. Торонто, 1967. 96 ст.
- Домчук, Зосим. Десята; збірка оповідань. Філадельфія, 1968. 222 ст.
- Радзкевич, Володимир. Ніч проминула; іст. повість. Лондон, 1967. 140 ст.
- Храплива, Лиса. Чародійне авто; оповід. для дітей. Нью Йорк, 1967. 95 ст.

Літературознавство;

- Зеров, Микола. До джерел; істор.—літ. статті. Стейт Коледж, 1967. 271 ст.
- Гомовський, Богдан. Українська дитяча література. Торонто, 1966. 116 ст.
- Іларіон Маріонетт Вінікету і всієї Канади. Словор про Іларіє позід; 1967. 250 ст.
- Кобзей, Тома. Великий різьбар... (В. Стефанік). Нью Йорк, 1966. 254 ст.
- Левичський, В. Спогади про М. Левичького. Вінніпег, 1967. 40 ст.

Мовознавство:

- Нитченко, Дмитро, скл. Український правописний словник. Мельбурн, 1968. 176 ст.
- Рудницький, Ярослав. Етимологічний словар укр. мови. ч. 1—7. Вінніпег, 1966—

Рудницький, Ярослав. Наростки —ище,—исько,—сько. *Vinnyet*, 1967. 64 ст.

Синявський, Олекса. Норми укр. літерат. мови. *Стейт Каледж*, 1967. 363 ст.

Сімович, Василь. Назвознавчі статті. *Vinnyet*, 1967. 24 і?.

Софронів-Левинський, Василь. Ідіюми укр. мови. *Vinnyet*, 1963. 64 ст.

Історія:

Винниченко, Володимир. Відродження нації. Нью Йорк, 1968. т.3—іі.

Галицько—волинський літопис в перекладі Т. Коструби. *Стейт Каледж*, 1967. 2 т.

Геродот із Галікарнасу. Скиція в перекладі Т. Коструби. *Стейт Каледж*, 1968. 104

Гольдсман, Соломон. Жид.—нац. автономія в Україні. Мюнхен, 1967. 138 ст.

Домашовець, Гр. Нарис іст. укр. сваніел.—баптист. церкв. Торонто, 1967. 596 ст.

Лебедович, Іван, видав. Полесві духовники У.Г.А. *Vinnyet*, 1963. 325 ст.

Левинський С. Укр. клас. уклад в рр. 1911—1945. Мюнхен, 1967. 132 ст.

Луців, Василь. Атаній Гончаренко. Торонто, 1963. 120 ст. (аніломовна).

Луців, Василь. Гетьман Іван Мазепа. Торонто, 1954. 127 ст.

Луців, Василь. Творці легенди; героїчні чини та постаті. *Стейт Каледж*, 1968.

Публіцистика:

Феденко, Памас. Соціалізм давній і новочасний. Лондон, 1968. 229 ст.

Релігія:

Волковський, Николай. Вселенная веселися; проповіді. Нью Йорк, 1967. 334 ст.

Федорович, М. Духовні науки для свещеників. Монессен, 1967. 28 ст.

Альманаци:

Альманах Гомону України на 1968 рік. Торонто 1968. 205 ст.

Альманах У.Н.С. на...1968. Джерзі Сіті, 1968. 254 ст.

Календар Світла. Торонто, 1968. 192 ст.

Календар Слово на рік 1968. 96 ст.

Лемківський календар на Божий рік 1968. Торонто, 1968. 128 ст.

ХВАЛЬНІ ДИРЕКЦІЇ ВИДАВНИЦТВ І АВТОРИ ПРАЦЬ!

Прохаетмо висилати на нашу адресу по одному примірнику своїх видань для огляду або по дві книжки для огляду і рецензії. Рівночасно повідомляємо, що містимо, по приступних цінах отоложення на Ваші видання.

АДМІНІСТРАЦІЯ ВИД-ВА ЖИТТЯ І ШКОЛА.

Scientific and Technical Libraries

*Their Organization and Administration
For W. Lucin*

Lucille J. Strauss
Lucille J. Strauss

**CHEMISTRY AND PHYSICS LIBRARIAN
THE PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY PARK, PENNSYLVANIA**

July 1, 1966

Interscience Publishers

a division of John Wiley and Sons, New York • London • Sydney



АДРЕС ВИДАВНИЦТВА І РЕДАКЦІЇ:

ZHYTTIA I SHKOLA
DR. WASYL LUCIW
418 W. NITTANY AVE.
STATE COLLEGE, PA. 16801



ЗМІСТ:

Мгр. В. Бедрій. Людина і книжка	2-9
Д-р О. Кравченко. Нова американська енциклопедія	10-11
Д-р І. Свенціцький. Оздоби західно-українських рукописів	13-17
Д-р В. Луців. Українська Бібліотека Академії Наук	18-20.
Д-р Н. Андрусак. Українська англomовна енциклопедія	21-23
Д-р В. Луців. Визначний бібліограф—Сергій Маслов	25-26
Інж. А. Мосендз. Українське бібліотекознавство	27-28.
Коротко про нові книги	30-32

ГЕРОДОТ ІЗ ГАЛКАРНАСУ

ОПИС СКИТІЇ

ПЕРЕКЛАД І ПОЯСНИВ

ТЕОФІЛЬ КОСТРУБА

Др. М. ГНАТИШАК

Нормально — 3.50 Передплатники — 3.00

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ



У ХАТІ КОЖНОГО СВІДОМОГО ХРИСТІЯНИНА ПО-
ВИННА БУТИ КНИГА БОЖОЇ НАУКИ,
ОБ'ЯВЛЕННЯ І ЗАКОНІВ.

Це книга

СВЯТОГО ПИСЬМА

Стараннями оо. Василіян видрукувано для українців-
католиків Святе Письмо Старого і Нового Заповіту в
українській мові. Це нове видання має 1446 сторін,
14 ілюстрацій і 2 кольорові мапи.

Ціна цього нового і єдиного повного перекладу:

оправленого в штучну шкіру	\$12.00
в шкіру зі золоченнями	\$15.00
в люксову шкіру зі золоченнями	\$20.00



Замовлення слати на адресу:

BASILIAN PRESS

286 Lisgar St., Toronto 3, Ont. — Canada